

MŰRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

VII.

AZ ALPERES DEREKAS VÉDELME.

(Folytatás.)

zt mondja legelőször a felperes a pör 127-ik lapján, miszerint „a kir. fiscusnak törvényes állása sokkal emelkedettebb s hivatala szentebb, mint csak fel is lehetne róla tenni efélét, a mit magános személyek között csak a legelvetemedettebb lehetne képes elkövetni.“ Alperes egyetért ezen állítással annyiban, miszerint korántsem kellene csak fel is tehetni békés és büntelen polgár elvesztésére intézett bűnös és alacsony törekvést egy magyar hazafról s épen a magyar korona ügyvédéről, kinek azon szent korona minden tagját védeni szent kötelessége, s ki oly tett által, mi egyes személyt is gyaláz, nemcsak gyalázatos tettet, hanem felségsértést is követ el, mivel annak szennyét arra is ruházza, kinek nevében teszi hivatalos lépéseit, s kire szennyet kenni halált érdemlő bűn. De ennek borzasztó volta korántsem azt mutatja, hogy nem történetes s nem történt, hanem mivel az valóban történt, annak tünteti ki bűnös voltát, ki azt tette.

Tagadja ugyan a felperes, miszerint az

idézett vallomásokból tanúk vesztegetése tün-
nék ki; de miután három tanú, u. m. Ormos
Miklós, Sánta Ferencz és Németh Albert
egyenlően bizonyítják, miszerint Vörös László
előttök önként kivallotta mind azt, hogy a
kir. fiscus Hollósy József kávési részjóságá
visszanyerhetésének ígéretével csábította s
vásárolta meg hamis tanúvallomástételre,
mind pedig azt, hogy másokat is hivattal s
szerencséjük megalapításával birt az alperes
elleni tanuskodásra s oly dolgok bizonyítá-
sára, melyeket nem értettek, nem tudtak, sőt
még arra alacsony mesterséggel taníttatván,
sem tudtak megtanulni. És miután Vörös
László mindezeket czinkostársának Csomay
Andrásnak jelenlétében mondotta, ki őtet in-
tette ugyan, hogy ezeket ki ne beszélné, de
a mondásnak igaz voltát épen nem tagadta,
sőt nyilatkozása azzal összehangzott. S így
két személynek három egyformán valló tanú
előtt tett tulajdon szája vallomása a csábítást
s vesztegetést nyilván bizonyítja, miként lehet
tagadni azt, hogy valódi vesztegetés által
szereztek tanúk alperes elvesztésére? és

hogy ezen istentelenséget azon ott lévő kir. fiscus valóban elkövette? Hát az, mi a 45 sz. a. 2-ik tanú vallomásából kijő, miszerint ezen tanúnak a kir. fiscus — részére vett vallomása nem lévén annak tetszése szerint — fenyegetőleg neki következőt mondotta: „lehet hogy eféle tette által jövőbeli szerencsáját tiporja le,“ — nem vallomásra erőltetés-é, nem megszedítést s csábítást foglal magában? vagy talán azt hiszi a felperes, hogy csak pénz, vagyon vagy hivatal ígérete vagy adása által lehet vesztegetni? Elég aljas lélek van ugyan, ki magát ilyenért is eladta vagy eladni kész, s talán kevés, kikre nézve ilyesmi hatással nem bírna; de ezen szédítő maszlagoknál nem kevésbé veszélyes a fenyegetés, még pedig egy fiatal embernek azzali fenyegetése, miszerint nem vallván a fenyegetőnek tetszése szerént, azzal egész életének szerencsáját tiporja el. Ily fenyegetés még olyanak is képes lehet szüz erkölcsiségén erőszakot tenni, kit ígéretek el nem tudnának szédíteni; mert pszichologiai igazság, hogy több erő kell valaminek elvesztése vagy elvesztésének veszedelme által meg nem rendíttetni, mint nem birt s roszt úton szerzendő tárgynak bírását nélkülözni s meg nem szerezhetségét békén birni.

Hogy alperes az ellene elkövetett gonoszságok s a tanúvallomások s tanúkra gyakorlott ármány-mesterségek bébizonyítására a feljebb idézett elég nyilván valló őt tanúkon kívül többnek vallomását nem bírja, annak egyedüli oka épen az e tárgyban végbevitt vizsgálat alkalmakor a kir. fiscus s emberei által alperes ellen bizonyított ellenséges törekvés és azon hitnek elterjesztése, mintha őtet védeni vétségnek, ellene pedig követ emelni a kormány részéről kedves dolognak tartatnék. Ezek miatt ha szinte Szathmár megyében köztudaton van is, hogy azon vizsgálat s vallatások minő ellenséges szellemben s minő bosszús törekedéssel folytak, de nem igen találkoznak, kit azt felvilágosítani merjék.

Igy állván a dolog, valóban nevetséges a kir. fiscusnak a pör 129. lapján álló azon állítása, miszerint büntetést érdemlő hiba Ormos, Sánta és Németh részéről, hogy ha a vallottakat Vöröstől s Csomaytól valóban

hallották, azt mindjárt fel nem jelentették. Oly kevés ember akad, ki a gyenge mellett a hatalmas ellen, még midőn hit kényszeríti is arra, vallani merjen, hogy furcsa kívánság azt követelni, miszerint az üldözött védelmére a hatalmas ellen ily hivatlan álljon fel valaki; kiki tudja, és sokan nagyon is gondolóra veszik, hogy ily hivatlan s fogadatlan ügyvéd minő bért nyerne.

Meg van alperes győződve, miszerint mind azok, kik által megbizva s kiknek parancsából azon kir. ügyvéd azon vizsgálat-tételre ki vala küldve, mind pedig a mélyen tisztelt bíróság undorodással veendi ezen kivilágosított gonosztságot s botránkozni fog azon fonák s vétkes eljáráson, miszerint egy megbiztatását nem értő ügyvéd oly szellemben cselekedett, mintha egy áldozat keresésére lett volna kiküldve, melynek vérért bosszúálló Istenek szomjazták; mintha kedves dolgot tenne egy atyáskodó fejedelem előtt, ha hivfiának egyikére ármánykodással bünbélyeget nyomhat; holott kiküldetésének egyedüli törvényes célja csak az lehetett, hogy oly részrehajlatlan, oly indulat nélkül, mint az örök igazság, a valót világosságra hozza, és holott mintán a fejedelem szigorú igazsága megkivánta, hogy hivatalsági nagy bűn vádja alkalmakor vizsgálat tétessék, annak atyai szívének bizonynyal még valódi bűn feltedezése is sebző, aanyival inkább nyomorú semmiségeknek alacsony módokon bűnné keresztelése kétségen kívül kedvetlen; ellenben az ártatlanságnak s bűn nem létének felfedezése szint oly kedves, mint egy atyának, midőn elvándolt gyermeke hibátlanságát fedezi fel.

Azt sem kétli alperes, miszerint azon kir. ügyvéd, ki a feljebb bebizonyított alacsonyságokat tette, melyekről a felperes is megvallja, hogy magános személyek között is csak a legelvetemedettebb lehetne képes elkövetni vagy elkövetetni, méltó bérét elveendi.

Nemcsak Hollósy József kir. fiscus követte el alperes megbuktatására a feljebb bebizonyított alacsonyságokat; világosságra jött egy czimborájának, Csomay Pálnak is neve. Ez iránt alperes mélyebb megvetést érez s arra érdemesnek nem tartja, hogy

róla többet szóljon. De mit a felperes az ezen ember ellen bizonyító tanúk vallomási közül az egyiknek, t. i. Németh Albertnek kifejezéséből okoskodás gyanánt következtet: arra kéntelen alperes megjegyezni, miszerint abból, mit a tanú mond, hogy t. i. Vörös László azon személy iránt bizonyos ránkorrrel viseltetett legyen, igen hibásan következtet felperes, mintha Vörös László nyilatkozását azon ránkornak kellene tulajdonítani, mert hogy Vörös László Csomay Pál ellen ránkorrrel viseltetett, azt Németh Albert mondja ugyan, de ez csak az ő véleménye; s hogy nem alapos véleménye, kitetszik az Vörös László egész nyilatkozásából, ki Csomay Pált maga iránt igazságtalannak állítja s azért ellene panaszkodik; de másfelől elismeri, miszerint hozzá sok jóval volt, ki pedig valaki iránt ránkorrrel viseltetik, az ilyesnek elismerni s megvallani nem szokott.

Nem hallgathatja el alperes felperes kir. fiscusnak még következő okoskodását is: „Csomay András az Ormos Miklós kérdésére azt feleli, hogy ő megesküdt és vallott alperes ellen, ámbár beszédét nem értette s ezen istentelen tettének okául azt adja, hogy neki parancsolták.“ Ezt a felperes úgy magyarázza, miszerint Csomay András parancsolat alatt bizonyosan a compulsoriumot értette. Szeretné alperes azon compulsoriumot látni, mely azt foglalja magában, hogy valaki ellen vallani kellessék, akár tud a tanú valamit, akár nem; és hogy oly beszédnek tartalmáról és értelméről valljon, melyet — mint maga mondja — nem tud s nem értett. Compulsorium parancsolja azt, hogy valljanak, de nem azt, hogy mit valljanak s legkevesebbé, hogy hamisan valljanak.

Azt sem hallgathatja el alperes, miszerint tanúinak egyikét, Németh Albertet, ki vallomásában a Vörös László nyilatkozásait felfedezi, a felperes kir. fiscus hibáztatja a pör 130. lapján. Ezen hibáztatás igen furcsán áll a pör 129. lapján lévő azon hibáztatás mellett, hogy a Vörös Lászlótól hallottakat Ormos Miklós, Sánta Ferencz s Huszty György miért nem jelentették fel? Valóban az ily hivatlan feljelentésre szép biztatás és bátorítás az épen nem hivatlan, hanem eskü következtetésében s így kötelesség szerint tett

nyilatkozásnak hibáztatása, sőt büntetésseli fenyegetése? Igenis büntetéssel fenyegeti a felperes kir. fiscus ugyanazon lapon ezen tanút, ki alperes ártatlansága felfedezésére s az ellene elkövetett gonoszságok felvilágosítására vallani mer. És ezen fenyegetése s hibáztatása ürügyéül, miről vádolja Németh Albertet? Hogy az, mit Németh Albertnek vallomása szerint Vörös László beszélt, alacsonyosság, azt talán a kir. fiscus sem fogja tagadni? Már Németh Albert ezen alacsonyosság elbeszélését előadandó, arról ezt mondja: az ellene (az alperes ellen) áskálódók feketeléküségét nyilván elárulta.“ Hát a felperes azt óhajtja vagy azt kívánja, hogy egy lelki pásztor, egy népnevelő szépnek, jónak találjon oly nyilatkozást, melyet Vörös László ezen szavakban tett: „én és Horváth József koma mondtuk meg csak azt is ennek a sok gencsi tuloknak, hogy mit feleljenek a fiscus előtt, nevezetesen Pikor Sándort, Nagy Gábort, Murvay Józsit mi vettük reá, hogy valljon Wesselényi ellen, de a bolondok azt sem tudták elmondani, a mit kellett volna, s a mit mi tőlünk hallottak. Nekünk persze az öreg urtól (Csomay Pál) volt instructiónk, azt hát el is végeztük. Hej sokat fáradtam én csak ebben a dologban is az öreg ur kedvéért, — és tovább: különösen a Wesselényi dologában tett nekem és Horváth komámnak nagy ígéretet (Csomay Pál). Azt ígerte, hogy ha Wesselényi megbuktatódik, már mivel ő maga a királylyal kezét fogott, hogy abban az esetben debreczeni kir. commissarius lesz, tehát akkor minket is csakugyan urakká tesz, ha, a mit ő mond, azt mind kivisszük? Hogy ily hamis hitet s felebarátja vérének ígéretékerti eladását magában foglaló nyilatkozást egy lelki pásztor s népnevelő feketeléküségnek s ily bünt valóban bűnnek nevez, azt hibáztatja, azért büntetéssel fenyeget a felperes kir. fiscus, ki magát oly nagyon szereti bűnök bosszúlójának nevezni.

Már a mit még a felperes kir. fiscus 44. 45. 46. 47. és 48. szám alatti vallomások által lerontott tanúinak támogatására mond, azoknak azon megyében ösmeretes characterére hivatkozván, azt illetőleg alperes is maga részéről czáfolatúl épen arra hivatkozik, mi a felől ugyanazon megyének nagyobb és

józanabb része előtt eléggé is ösmeretes. Mire hogy alperes bátran hivatkozik, azon senki sem fog csudálkozni, ki azon megyét ismeri; ellenben bajosan fogja érteni, hogy a felperes kir. fiscus miként tudott e tárgyban épen ezen személyekre s jelesen épen azon gencsi közbirtokosokat illetőleg is a közvéleményre hivatkozni?

A királyi fiscusnak ezen tanúira nézve végtére még azt is megjegyzi alperes, miszerint teljességgel nem szól mellettök az, mit felperes a pör 129. lapján említ, miszerint azok a 44. és 45. számok által bizonyított nyilatkozások után vallomásaikat meghitelesítették. Ezen rosszlelkü tanúknak önnön magok által elősmért hamis vallomások az által, hogy azt megerősítették, nem szünt meg hamis vallomás lenni. És ők önnön magok által elismert hamis esküjüket hitelesítéskor ismételvén, kettőztették bűnökét.

A felperesi közelebbi szóváltás által szükségessé vált ezen megjegyzések után menjünk vissza a felperesi tanúk további vizsgálatába.

Miután az 1-ső rendbeli hat és a 2-ik rendbeli 8 tanúk a fentebbiek által leron-tattak, még az is megjegyzést érdemel, hogy midőn ezen tanúk részint a felperesi 4-dik kérdőpont formuláját, részint ahhoz hasonló vagy hasonlítani akaró, valamint hallani praetendáltak, ugyanakkor magának a kir. fiscusnak tanúi között az 1. 4. 5. 6. 16. 17. 18. 24. 28. ismét 8. 11. 14. 15. szám alattiak ugyanazon nevezetes szavakat nem hallották vagy épen hogy mondották volna, tagadják.

Ez annál inkább figyelmet érdemel, mivel az utóbbi tanúk közt olyanok vagynak, kik mind a beszélőhöz közel ültek, mind beszédére figyelmezni okuk volt. Ilyen az 1-ső tanú Uray alispán, ki épen a beszélő mellett ült, azt bizonyos szavaiért meg is szólította s mégis azt vallja: „hogy nem meri állítani, ha alperes a kérdéses formulában foglalt szavakat mondotta-é? sem pedig más szavakat azok helyébe nem teszen.“ Ezen tanúnak pedig leginkább kellene emlékezni, hogy ha alperes az állított phrasist mondotta volna, mivel az, mit alperes mondott, neki gerjesztette fel leginkább s annyira figyelmét, miszerint annak

ellene mondjon. De hogy alperes azon elhuzott sorokat bizonyosan nem mondotta, arra épen ezen tanú egyik bizonyosság; mert ugyanis, midőn ellenvetésére alperes felelt s világo-sítást adott, azzal megelégedett s abban megnyugodott; már ha alperes a követelt phrasist mondotta s az intés után is ugyanazt ismételte volna, Uray alispán abban megnyugod-ván, mint azt a 27-ik szám alatti 17. s 33. s a 28-ik sz. a. 2. 3. 5. és 7-ik tanúk bizonyítják, azon phrasistban nyugodott volna meg s azt ismerte volna el helyesnek. Mit azon tisztelt ur bizonyosan magára nem veszen.

A 4-ik tanú Vetési Sámuel azon phrasistra teljességgel nem emlékezik. Az 5-ik tanú Szeredahelyi Pál, valamint a 6-ik is Matay Antal, ki mint megyei jegyző oly közel ült alpereshez, hogy közöttök csak egy harmadfél lábnyi keskeny asztal vala, teljességgel nem emlékeznek, hogy a szavakat a kérdőpontokbani formulare szerint kötötte-e alperes össze; mi egyenesen azt teszi, hogy azon egész phrasistra nem emlékeznek; mivel egy phrasist vagy mondást nem az abbani szavak, hanem azoknak mikénti összekötése határozza el.

A 8-ik tanú Mándy Imre, ki alpereshez csak 4-ik ült, előre bocsátván, hogy a kitett szavakat ha a kitétel szerint mondotta-e? arra nem emlékezik; magára a constructióra nézve ezt mondja: „hogy a felséges uralkodó házat ily igen borzasztó káromításokkal illette volna, azt meghitelt lelkiismeretem szerint, hogy az azt követhető méltó törvényes büntetés alapjául szolgálhassék vallomásom, nem állíthatom.“ Ezen nem állíthatás tagadást foglal magában.

14-ik tanú Domahidy Pál azt mondja, hogy ő alpereshez legközelebb ülvén, igen jól tudja, hogy az alperes a kérdéses tárgyban mondott maga oratiójában annak egész folyamatán a kormányról vagy épen nem, vagy (annyit bizonyosan tud) egyetlen egy tiszteletlen szóval sem emlékezett. Igaz mindazonáltal, hogy a nevezett gyűlésnek vége felé több apróbb s tüzesebb visszafelelgetések közt a kormányról is némely erős kifejezésekkel élt légyen az alperes. De jóllehet minden szavaira töle (t. i. a tanútól) kitel-

hetően figyelmeztet, az uralkodó kormány ellen mindazonáltal legkisebbet sem hallott. Továbbá ezt mondja: „sem azt nem tudom, ámbár figyelmetes voltam, hogy a 9 millió ember zsirjának a kihúzását és azon 9 millió ellenünk felingerlését vagy annak várását vagy rabszolgaságra törekedését a kormányoknak említette volna.“

15-ik tanú Luby Károly, ki hasonlóan a beszélővel átellenben egy keskeny asztallal elválasztva foglalt helyet, az elhúzott sorok helyett azzal épen ellenkező mondást tulajdonít alperesnek, következőleg amazt tagadja.

A 16-ik tanú Tamási László elbeszélvén előbb, hogy alperes miket mondott, így szól: „nevezetesen nem hallottam ezeket: ocsmány képeré álorcztát húzván, kihúzta 9 millió ember zsirját, s már most csak arra várakozik, hogy ezen 9 milliót ellenünk az által felingerelvén, annak körmei közül ő szabadítson ki sat.“

A 17-ik Soos György s 18-ik tanú Fekete Márton teljességgel nem emlékeznek, hogy alperes a követeltekét mondotta volna.

A 28-ik tanú Molnár József azt mondja, hogy a felség és kormányt sértő s ezen érintett szavakat soha az alperestől nem hallotta.

A 11-ik tanú Nagy Ignác elbeszélvén alperes beszédei értelmét, elhatározottan állítja, miszerint semmi lázító s felségsértő kifejezéssel nem élt.

Ezek szerint ezen 12 tanúk az alperest mentő tanúként vétethetnek; mert jelen s részint közellévőknek s figyelmezőknek azon állítása, hogy beszédében, melynek különben tartalmára emlékeznek, valamit nem hallottak: nemcsak negatív, hanem pozitív állítása annak, hogy az nem is mondatott.

Mikor arról van szó: mondatott-é valami s hallották-ó azt vagy nem? s ugyanazon helyen és időben jelenvolt auditorum tagjai közül némelyek állítják, hogy hallották azaz hogy mondatott; mások, hogy nem hallották vagyis hogy nem mondatott, nagyon fontos kérdés áll elő. Az a kérdés t. i. hogy az állítók és tagadók közül melyik félen van több hitelesség?

Tegyük fel az esetet, hogy mind az állítók, mind a tagadók egyforma számuak: pszichologiai okok kívánják, hogy már ezen esetben is a tagadók részén kell a nagyobb hitelességnek lenni.

A mondottakra szavanként hiba nélkül oly rendben, mint mondatok, emlékezni minden kétségen túl, mint feljebb egész kiterjedésében megmagyaráztatott, csaknem lehetetlen s minden esetre nehezebb, mint arra emlékezni, hogy ilyen vagy amolyan szavak mondatok. Amarra felette ritka emlékező tehetség kívántatik; erre a gyengébb emlékeztető ember is képes. Amarra nézve az emlékezni akaró ezen csalódásnak van kitéve: szó helyébe más szavat tehet, a beszélő által tartott rendet eltévesztheti, a szavaknak más interpunctiot adhat.

De nemcsak ebben, hanem a netalán emlékezetében álló mondatnak visszaadásában azaz más előtt elmondásában is csalakozhatik: más hangjellel mondhatja ki a kifejezést, más szóra teheti az intonatiót, az eredeti beszélő mimicáját nem követheti.

Ki nem tudja: mely sok ezerféle kicsinység s mennyire változtathatja a beszéd vagy csak egyetlen egy szónak is értelmét. Ezen szavacska: szép, meleg érzéssel kimondva jelenti, hogy azt, a miről mondom, nagyon szépnek tartom; hidegen kimondva nyilvánítja, miképen a tárgy szépségéről nem sokat hiszek; ironia hangejtésével épen rútat jelenthet. Ha már most valakinek szavai után vizsgálatot kellene tenni: kimerítő lehetne-e azon bizonyoságtétele, ki az elébe adott formula szerint vagy a nélkül ráesküdnek: A. ezt monda: szép! Nem önkényt világos-e, hogy a tanú, ha valami szót vagy szavakat vissza tud is adni, még azért, mint feljebb is mondatott, tehetett hamis tanúbizonyoságot? S ha ezt már akkor is állíthatjuk, midőn az általa visszaadott szó valóságáról különben nem kételkedünk: mit fogunk még mondani, ha a szavak valósággal volt mondatásról is kétség van?

A tagadó tanúnak sokkal kevesebb nehézséggel kell küzdenie, mert arra emlékezni, ha valami nem történt, nem mondatott, igen egyszerű dolog s nem kíván oly erős, oly sokféle körülményekre s apróságokra hibát-

lanúl figyelmezni tudó s hiven megtartó emlékezetet. A mi könnyebb, az több embertől kitelik, arra minden ember alkalmatosabb mint a nehezebbre, következésképp mivel a nemre emlékezni könnyebb, mint az igennel egybekötött ezerféle körülményeket hiven megtartani, egyenlő szám esetében is már — mint előrebocsátók — a tagadók mellett van a hitelesség.

Ha tehát semmi egyébre nem figyelmeztünk is annál, hogy magának a felperesnek tanúi közül 12 van, ki a vádba tett szavak nem mondatását nyilatkoztatja, s csak 14 van olyan, ki ez vagy amaz mondást alperesnek tulajdonít: már ebből nyilvános, hogy felperes tanúi közül a terhelők csak kettővel mulják felül a mentőket, 12 tagadó tanú nagyobb hitelességgel bír, mint ugyanannyi állító; de egyedül, hogy a felhozottak ellenére is csak egyforma hitelességgel bírjanak, mégis 12 tagadó ugyanannyi állító tanúságát sulyegyenben tartja, következésképp felperesnek csupán két tanúja maradna alperes ellen.

Ha pedig gondolóra vesszük:

1.) Hogy a felperesnek a vádszavakat igenlő tanúja csak hat van, azok közül pedig a 3-ik tanú a 46. szám alatti esketés szerint közgyűlésen tett nyilatkozásával előbbi vallomását visszavonta és megsemmisítette, a 32-ik tanúról pedig a pör 129. lapján maga a felperes lemondólag nyilatkozik, tehát a hat tanú csupán 4-re olvadt le.

2.) Az egymástól különböző mondásokat előadó 8 felperesi tanú közül a 10-ik és 14-ik nem terhelők, sőt éppen mentők, de ha terhelők lettek volna is, feljebb előmutatott 28. szám alatti 2-ik s 9-ik számú vallomásaikban, melyeket alperes részére tettek, a kir. fiscus részére tett vallomásaikat megsemmisítették; a 30-ik felperesi tanú is, ha képtelen vallomása figyelmet érdemelne, s ha tanúk által bébizonyított undorító characterre miatt méltatlan nem lenne, alperes mentő tanúi közt állhatna. Azonban a kir. fiscus részén lévő tanú semmi esetre sem lehetvén, itt is a három kivételével a felperesi tanúk csak öten maradnak. Öt és négy az kilencz. És így a felperesi tanúk között legrosszabb esetben kilencz van alperes ellen, tizenkettő pedig alperes mellett.

És így ha a felperes kir. fiscus minden terhelő tanúi egyenként s öszvesen semmivé nem tétettek volna is, mégis magokból a felperesi esketésben foglalt tanúvallomásokból napfényű világossággal kitűnik, hogy a kérdéses értelmetlen mondást alperesnek tulajdonítani nem lehet.

Miután pedig azon minoritásban lévő terhelő tanúk is a feljebbiekben teljesen lerontattak: úgy áll a dolog, hogy a felperesi egész esketésben alperes ellen egyetlen egy tanú sem marad; mellette pedig 12, még pedig felperes által előadott tanú, tehát felperes által kétség alá sem vétethetve, bizonyít.

A felperesi tanúknak ezekben előadott mind általános, mind részletes lerontása s czáfolata kétségtelessé teszi azt, miszerint azon vallomások a januári tisztelt ítélet által nemcsak azért, mivel még akkor csupán egyoldalulag álltak, hanem azért sem vétethettek volna alperest terhelőleg tekintetbe, mivel mint suggestivus kérdésekre tettek bíróság előtt meg nem állhatók, továbbá, mivel részint alperesnek személyes ellenségeitől jöttek, részint tilalmas befolyás szüleménye és végre, mivel azoknak tartalma is részint fontosság, részint hitelesség nélküli, öszvevetésekből pedig alperesnek terheltetése éppen nem, sőt inkább mentsege jön ki.

A felperesi tanúk fenntebbi lerontása után az is feleslegessé válik, hogy alperes állítson tanúkat arra, miszerint ő azon kérdéses phrasist nem mondotta, mert miután a felperesi tanúvallomások által nemcsak hogy be nem lehet bizonyítani annak mondását, sőt azoknak öszvevetéséből éppen annak nem mondása tűnik ki, igazságtalan, hogy alperes tanúk által mentse magát az alól, mit felperes bebizonyítani nem tud, s hogy saját tanúkat állítson annak megmutatására, mi a felperes tanúiból is kiviláglik.

Azonban a vád még nagyobb megszegyénítésére alperes számos tanúkat soroland elő, kik azt, hogy alperes a reá fogott phrasist nem mondotta, elhatározottan bizonyítják.

De midőn alperes ezen tanúit elősorolná s a felperesnek azokra tett észrevételeit megczáfolná, kéntelen tanúi meghitelesítésére

a felperes által tett általános észrevételekről szólani.

Ezt megelőzőleg pedig kinyilatkoztatja alperes, miszerint nem ismerheti el helyesnek azt, sőt ünnepelesen ellenmond annak, miszerint a tanúi meghitelesítéséről szóló oklevelet a felperes kir. fiscus peresítette be. Alperesi tanúvallomás alperes tulajdona; ily oklevél meghitelesítés által sem vesztheti el ezen természetét, mert ezen meghitelesítés a collateralis vallomásnak csak pótlékja s egyenesen ahhoz tartozó. Accessorium sequitur suum principale. Következőleg valamint amaz nem a felperes kezébe adatik s nem általa peresíttetik be; ugy ennek sem az ő kezébe kell menni, s ezt sem ő peresítheti be. Kiki csak a maga okleveleit csatolhatja a pörhöz, s ha ezt az alperes tanúinak meghitelesítésére nézve a felperes tehetné, ugy ezen meghitelesítést is ugy kellene tekinteni, mint az ő tulajdonát, mint az ő rendelkezésére bízott oklevelet; így minő oklevél maradna az alperesnek tulajdonul s szabad rendelkezésére, miután a kezei közt volt collateralis vallomás a meghitelesítés által váltott fel?

*

A FELPERESNEK AZ ALPERESI TANÚKRA
TETT ÉSZREVÉTELEIRE ÁLTALÁNOS
FELELET.

Mi a felperesnek említett általános észrevételeit illeti, azokra alperes ezeket feleli.

Azt mondja a felperes a pör 94-ik lapján, hogy az alperesi kérdéseknek 5-ik és 6-ik pontja oktató; hogy azok által a tanúknak szájokba adódik, hogy részint csak tagadják azt, a miről kérdeztetnek, részint csak igen-nel feleljenek arra, mi az 5-ik és 6-ik pontban már feleletképen kérdeztetik.

Ezen említett kérdések czélja annak világosságra hozatala volt: hogy alperes azt, mivel vádoltatik, nem mondta, nem tette. Így tehát csak a körül forogván a dolog, mondotta-é alperes azon phrasist, mit a kir.

fiscus követel, és tette-é azon lázítást, miről vádoltatik vagy nem? egyedül csak igen vagy nem feleletre volt szükség s csak annak lehetett helye.

Alperes ugy hiszi, kérdésekben általában véve sem hiba, sőt érdem, midőn azok a csak igen-t vagy nem-et magában foglaló felelet egyszerűségére vannak irányozva. Midőn pedig egyedül az van kérdésben, hogy valaki mondott-é vagy tett-é valamit? akkor csakugyan alperes józan észszel más feleletet képzelni sem tud, mint az igen-t és nem-et.

Ennél fogva alperes csudálkozik, hogy felperes miként tudja ezen kérdéseket oktatóknak s a feleletet szájba adóknak nevezni; ő, kinek részéről, mint feljebb már láttuk, oly valóban suggestivus és szájbarágó kérdés volt feltéve; ő, ki egy egész formularét tett igenlés végett tanúi elébe, még pedig oly formularét, mely semmi törvényesen hivatalos kűtfőből meríthető nem volt, hanem csak hirhordás és titkos feladástól vétethetett; ki tehát legfeljebb csak az általánosan kezdhette volna, hogy alperes mit mondott. Ugyan hányszor fogja még a kir. fiscus alperesre nézve a farkasnak a bárány elleni vádjáról szóló mesét ismételni?

Felperesnek azon ellenvetésére, hogy az alperesi tanúk negyedfél év mulva adván bizonytságot, már tisztán nem emlékezhetnek, ezt jegyzi meg alperes:

A felperes tanúi sokkal könnyebben felejtették s felejtették is valóban el 50 nap mulva azt, hogy alperes szóról szóra mit mondott, mint alperes tanúi évek mulva azt, hogy alperes a követelt mondást mondotta-é vagy nem? Ezen állítás nem fog csudálatosnak tetszeni, ha megfontoljuk:

1-ör. Hogy mint feljebb annyira kifejtett, sokkal és tiszter bajosabb arra emlékezni s azt elmondani, a mi mondatott, mint arra emlékezni, hogy valami nem mondatott.

2-or. Alperes beszédeit s mondásait ama közgyűléstől a tanúvallatásig, ha szinte csak 50 nap volt is közben, már azért is természetes volt elfelejteni, mert ezen idő alatt nem volt körülmény, mi valakit arra visszaemlékezni kényszerített volna; a közgyűlés után felejtették alperest beszédestől,

s mindenki a közbejött követi választás s egyéb tárgyak és érdekek által volt elfoglalva; ellenben később a fiscus által tett vallatás, a köztudatra jött kérdőpontok s a notapörnek országsszerte rémülést okozó megkezdése mindenkiben nagy figyelmet gerjesztett, s a követelt phrasis s az azért indított Nota kísértet s „memento mori“ gyanánt lebegett százak előtt. Főként pedig azokra nézve, kik ama gyűlésen jelen voltak, annak, hogy alperes azt, mivel vádoltatik, s mi oly nagy következtetésűvé tétetett, valjon mondotta-e vagy nem, természetesen oly kérdéssé kellett válnia, minek megfejtésére bizonyosan minden még el nem enyészett emléket visszaidéztek s azt mint többé el nem felejtendő tárgyat emlékezetükben lefoglaltak.

Különben általánosan is áll, miszerint alperes tanúi huzamos idő múlva is jobban emlékezhetnek mind arra, hogy alperes mit mondott, mind pedig, hogy mit nem mondott, mint a felperesé; mert alperes tanúi olyak voltak, kik őket kihallgatni s hallani akarván, természetesen reá figyelmeztek is, felperes tanúi pedig azok voltak, kik alperest nem akarták hallgatni s hallani; mit pedig kihallgatni, sőt hallani sem akarunk, arra bizonyosan nem is figyelmeztünk s tehát nem is tudjuk.

Azt is említi felperes, hogy miért mutatá alperes ártatlanságát bizonyító okleveleit így későn be? Erre felelni felesleges. A per kifogási stadiumában bizonyosan a kir. fiscus sem szokott mint alperes a pör derekára tartozó okleveleket adni be.

Hogy alperes kifogásokkal miért élt? az a kifogásokkal élhetés törvényes voltának feuntebbi bebizonyításából kitetszik.

Hogy a pör kifogási stadiumában miért telék el annyi idő? azt is kir. fiscus alperesnél jobban tudhatja, mivel ezen már 44 hónapot ért alperesnél csak 7 és fél hónapig volt, s mivel új okleveleknek időközti beadásával s új és nem is álmódott vádak támasztásával alperest hónapokig tartó készültek tételére a felperes kir. fiscus kényszerítette. Egyébiránt alperes bőven kifejtette a pör 87. és 88-ik lapján azt, hogy miért s

mennyire nem láthatta szükségesnek okleveleket előbb szerezni öszve.

Még azt is gáncsolja a felperes, miszerint alperes tanúi által csak azt bizonyítja be, hogy mit nem mondott; nem pedig azt, hogy mit mondott. Miután felperes egy koholt phrasiszt alperesre fog s azt néhány hamis vagy tévedő tanúival támogatja, de hitelesen bebizonyítani nem tudja, szeretné, hogy a helyett az alperes szolgáljon neki egy paraphrassal, mibe kötölözködni próbálhasson. Kár, hogy ezen kívánsága (mit megszorultságát felvéve könnyen megfoghatni) elfelejteti vele, miszerint alperes legfeljebb pozitív vádak s ellene felhozott adatok ellen tartozik magát védeni, adatokat pedig hozni fel s azokat próbálni felperes kötelessége.

De alperes nem is kérdezhetette tanúitól azt, hogy ő mit mondott, mert nem tartja oly kérdés tételét szabadnak, mely az emberi emlékezhetés szokott korlátját túlhágván, a tanútól olyat kíván, mit az jó lélekkel nem tehet. De ily kérdést nem is vala szükség tennie; mert hiszen beszédére nézve a felperes részint általánosan támadta ugyan meg, azt állítván, hogy azon beszéd lázító volt; de ezen állításra a felperes azon beszédből ama koholt phrasison kívül semmi egyebet nem idéz, annálfogva azon lázítási vád is — nem lévén mire alkalmaztassék — csak ama követelt phrasisra esik; alperesnek tehát egyedül ezen phrasisnak általa történt mondasát vagy nem mondasát volt szükség kérdése tárgyává tenni. Még a mi czélatára nézve kérdésben áll, az is szükségfeletti; mert a felperesnek lett volna kötelessége az alperes beszédeinek egészét vagy legalább nagyobb részét — előre terjesztvén azon hibás czélatot — az által és abból bebizonyítani; de miután ezt teljességgel nem tette, s ama koholt phrasison kívül még követeléseként sem áll alperes beszédeiből egyetlen egy pozitívus szóval is elő, alperesnek is csak azon phrasisról lehetett s kellett szólnia. Azonban az alperes tanúi beszédeit szóról szóra, természetes, hogy el nem recitálják; mert azt nem tudhatják, phrasisokra pedig szajkóként meg nem tanítottak, de elmondják annak törvény létesítésére s közbéke megalapítására czélzó és minden tör-

vényelleniségtől ment értelmét, s következőleg azokból az is világos, hogy alperes mit beszélt.

Egyébiránt soha sem fogja alperes azon tartozását elősmerni, hogy közgyűlésen mondott beszédeiről a kir. fiscusnak s a tekintetes kir. táblának is számot adni tartoznék. Ily tartozás minden képzelhető censurák közt legborzasztóbb lenne. A praeventiv censura a gondolatokat bölcsőjökben fojtja meg, a repressiv békót tesz azokra; de hogy egy forum létezzék, mely elébe a sem írásban, sem nyomtatásban nem létező gondolatokat s az örökre elrepült s a felejdékenység tengerébe merült hangokat kellessék — mint elitélendőket — állítani; azt alperes képzelni nem tudja.

Azt is állítja felperes kir. fiscus az alperes tanúiról, miszerint azok tétováznak s haboznak. Erre legczáfóbban azon vallomások magok felelnek meg.

Ha a meghitelesítéskor valamely tanú zavarba jött volna is, azt csudálni nem lehetne; mert nem minden ember előtt szokott dolog egy ítélőmesterrel s kir. fiscussal hivatalos helyezetben egyedül lenni, kivált midőn a tanúnak tudnia kell, hogy legalább a kir. fiscusnak, mint felperesnek s ellenfélnek, kedvetlen az, mit ő ellene vagy ügye ellen s az alperes mentségére vallott. S ezért ha valamely tanú hitelesítéskor bármely nem elég világos kifejezéssel élt, azt alperes ellenmondásában tett óvása értelmében egyedül a felperes kir. fiscus megzavaró jelenléte s új kérdések tétele következésének nyilatkoztatja.

Tétovázóknak s habozóknak nevezi a felperes jelesen a 12. 13. 14. 21. tanúkat, de hogy miben haboznak s miben áll tétovázások, azt igen bölcsen elhallgatja. A 21-ik tanúról még azt mondja, „hogy habozása s tétovázása vallomásának egyszeri olvasására kiténik.“ Alperes nem egyszer, hanem sokszor olvasta s bátran meri állítani, hogy bármely józan eszű ember sem fog egyet is ezen vallomások közül akárhányszori olvasásra is habozóknak s tétovázóknak találni.

De a habozásnak s tétovázásnak vádja a felperes állításait s főként utolsó szóval-

tását bizonyosan sokkal méltóbban s fontosabban nyomhatja s nyomja is.

Egy helyt a 116. lapon így szól: „ugyis nem a pusztá szó, nem annak ez vagy amaz renden lett kiejtése, hanem a dolog maga, a lappangó rossz szándék, mely a szavak által nyilváníttatik, érdemel itt legnagyobb figyelmet.“

A 121-ik lapon pedig ez áll: „E pörben azokat vette a felperes kir. fiscus, mint törvényes és közönséges bosszuló, vádjának tárgyául, miket az alperes az 1834. esztendei december 9-iki tekintetes nemes Szathmár vármegyében tartatott közgyűlésen a közcsendnek és az ország rendszeres alkotmányának felzavarására mondott és eszközölni igyekezett.“

Ha ezen két mondás összehangzik s egyezik egymással, úgy vagy azt teszi mind a kettő.

Hogy már nem azon phrasisról, hanem az alperes célzatáról van általánosan véve szó, ebben az esetben felperes önkényt lemond arról, mire egész keresetét építette s maga lerontja annak egyedüli positivusnak állított alapját; vagy pedig azt teszi ezen két állítás, hogy nincs egyébről kérdés, hanem arról, hogy alperes ama gyűlésben mit mondott. Felperes pedig csak ama követelt phrasist állítja az alperes által mondottnak, következőleg csak azon phrasisról lehet kérdés.

De az első állításnak azon nyilatkozása, miszerint nem azon szavakról s nem azoknak minő renddel lett kiejtéséről van kérdés, azon értelemre mutat, hogy már nem jó a követelt phrasis kérdésbe, mert minden mondás csak szavakból s szerkezetből áll, s ha sem a pusztá szóról, sem a szavaknak minő renddel lett kiejtéséről nincs kérdés, úgy magáról a phrasisról sincs. Ellenben a második mondás azt fejezi ki, hogy minden abban pontosul, hogy alperes ama gyűlésen mit mondott. Felperes pedig állítólag sem hozza fel s tanúival is bizonyítani nem tudja alperesnek semmi más mondását, mint ama követelt phrasist. Így egyszer azt mondja, miszerint akár mondta alperes azon szavakat s ejtette azokat oly renddel ki, akár nem, mégis mondta azt a phrasist; másszor pedig arra megy ki állítása, hogy nincs arról kérdés,

hogy minő szavakat s minő renddel vagyis szerkezettel mondott azaz hogy azon phrasist mondotta-é? hanem hogy mi volt czélzata. Mit pedig amannak tudása nélkül csak gyanítani sem lehet.

Ezek szerint ezen két állítás vagy egymással vagy mindegyik maga magával ellenkező és minden esetre tévóvázó és habozó.

Továbbá azt mondja felperes ugyanazon a lapon: „miszerint alperes a jobbágyoknak ura s királya ellen felkeltét mintegy törvényesnek s igazságosnak mondotta, és hogy a francia revolutiót alkalmazta a kérdés alatti esetre, valamint azt is, hogy alperesnek 28-ik szám alatti 8-ik tanúja azt mondja, hogy a jelenlévők a felséget a kormánytól megkülönböztetni nem tudták.“ Lehet-é ezeknél igaztalanabb s fonákabb ráfogás?

Honnan szívta a felperes azon mérget, hogy alperes a jobbágyok lázadását igazságosnak s törvényesnek mondotta volna? Hiszen minden tanú ezzel ellenkezőt mond. Hát a francia revolutió alkalmazását minő gonosz álmában látta? s a 28. szám alatti 8-ik tanú nem azt mondja-é, miszerint a jelenlévők a kormány s felség közti különbséget épen tudták, és hogy tudták, azt alperesnek köszönhetik.

Azon periodusban, hol ezen hamisságok állanak, a felperes ezeken kívül elmondja: „hogy alperes azon gyűlésre ment, állítja, hogy a követi útasítást akarta felforgatni, hogy a kormány s nemesség ellen kikelt, hogy a parasztság adóját s praestatióit nép zsirjának nevezte, és hogy a parasztság által szenvedett igazságtalanságok ürügye alatt azt nyugtalanosságra felforgatta,“ mindezekről ezt mondja s periodusát így végzi: „és tette ez, — t. i. mit jelentenek az alperes szavai a zsirja kiszívásáról, annál inkább, mivel azt egyenként magyarázta s értette akárminő renddel állott beszéde, melynek részletes tartalma, ezen kifejezések is voltanak.“ Ehhez hasonló periodust lehet a többek közt a pör 119. lapján olvasni: „De nem lehet itten elmellőzni azon erőltetett különbséget is, melyet az alperes a kormány és felség között magának a végett

ko hol, hogy a kormány nevezete alatt a felség ellen kikelhessen. Ezt a különbséget ily értelemben nem ismeri a törvény, sőt de ezzel mind a törvény, mind a törvényes rendszer nyiltan ellenkezik.“ Azután a jobbágyok adója és mind az, a mit a közre szentelt, mind az, mit a földes urának adnia, tennie kell, a fennálló rendszerből folyik; ezt is tehát a nép zsirja kiszívásának állítván, az alperes a status ellen törekedett s így a vádbeli bűnbe esik. Tehát ezen különbséget, mely a szó értelméből s józan észből folyik, mely alkotmányos lét szükséges következése, mely törvényeink által oly nyilván ki van fejezve, melyet az egész világ ismer s melyet hazánkban is ezerek használtak s használnak, alperes koholta? mit tehet s mit kell ily hamis állításokról, ily stylusról, ily syntaxis és logica nélküli írásmódról mondani? Ugyan nem szokatlan jó akarat kell-é arra, hogy mindezt valami rosszabbnak vagy gonoszabbnak ne nevezzük, mint oly habozásnak s tévóvázásnak, mely vesztett ügy védelmezésekor természetes zavarodásnak s mindenféle kapkodásnak következése.

Azt is mondja a felperes, hogy a tanúk közül többek tekintetbe nem vehetők, mert csupa tagadók. S ilyet tizet nevez. Ebben nagyon csalódik a felperes, mert alperesnek elhatározottan tagadó tanúja nem 10, hanem 43 vagyon. De ha felperes ezen szó alatt tagadó annyit ért, mint nem positivus, ugy erre nézve nagy tévedésben van; mert oly tárgyban, hol valaminek történése vagy nem történése felől van kérdés, ott az elhatározottan állító vagy merőben tagadó a legpositivusabb tanú (qui positive affirmat vel positive negat) s ily tárgyban az a negativus (mit magyarul nem tagadónak, hanem nemlegesnek hívják), ki elhatározottan sem állít, sem tagad. Hol lehet positivusabb tanú, mint a ki positive elhatározottan állítja, hogy valaki valamit nem tett vagy nem mondott.

Az alperesi tanúk közül többeket figyelmet nem érdemlőnek nevez a felperes, mert — ugymond — nem emlékeznek s vagy 9-et e sorba tesz. De miről mondják ezen tanúk „hogy nem emlé-

keznek?“ Korántsem arról, hogy alperes a követelt phrasist mondta-é vagy nem? mert hogy nem mondta, arra tisztán emlékeznek, hanem arra nem emlékeznek, mire Uray alispán észrevételt tett, de a melyre a vett felvilágosítás után még Uray alispán sem figyelmeztett többet. Ezen mondás felől az alperesi kérdőpontokban a már fentebb előadott okokért egy szó sincs, az csak a felperesi kérdőpontok közt áll, ezen tanúk pedig felperes tanúi sorában nincsenek; miként lehet tehát ezen alperesi tanúkra nézve szó, hogy azon felperesi kérdésre felelnek-é s mit felelnek? Egyébiránt már feljebb ki van fejtve, miszerint azt képzelni, következőleg kívánni sem lehet, hogy bármelyik tanú is alperesnek ama több ízbeli hosszú beszédeit könyv nélkül szóról szóra el tudja mondani. Ha ezt nem lehet kívánni, ugy bizony azt sem, hogy azoknak valamely részecskéjét tudja; már pedig azon mondás is ugyanazon beszédeinek volt egy részecskéje. Ennélfogva annak gáncsolása, hogy valaki valamire nem emlékezik, már magában véve is különös, mert valamire emlékezni vagy nem emlékezni, nem függ az embertől, de azt gáncsolni, hogy nem emlékezik arra, mire valóban csuda volna, ha emlékeznék, t. i. évek mulva egy egész phrasistra, ez még furcsább; de legfurcsább azt gáncsolni, hogy valaki nem mond s nem vall olyat, mire nem emlékezik s nem is emlékezhetik.

Még az is megjegyzést érdemlő, miszerint felperes azon tanúkra nézve, kik alperes célzatáról szólnak, ellenvetésül azt mondja, hogy nem azokra bizták az alperes célzatát megítélni, hanem a bíróságra. Felperesnek ezen állítása s okoskodása annyit tesz: azon tanúk ama gyűlésen jelen voltak ugyan s hallották mindazt, mit alperes beszélt, de azt, hogy azon beszédeinek értelme s célzata mi volt, meg nem ítélik, a bíróság azon beszédeket nem hallotta, azok előtte nem feküsznek s következőleg nem is tudhatja; tehát azoknak értelmét s célzatát megítélheti.

Az embernek célzata lelke s szíve belsejében fekszik, csak az tudhatja azt bizonyosan, s csak az ítélik arról, ki oda tekinthet. Ennélfogva senki s így tanú sem

állíthatja hitelesen, hogy valakinek bármilyen beszédében is mi volt azon belső ok és cél, a mitől indítatva s a minek elérésére szóltott vagyis hogy mi volt subjectiv értelemben véve célzata. De a célzatot objective vévén fel, igenis elismerheti s megírhatja az, ki valakinek beszédét figyelemmel hallgatja, mert ezen objectiv célzat elismerhető abból, hogy azon beszéd minek van elérésére intézve; annyival könnyebben lehet ezt elismerni, ha beszélő azon célzatot maga kifejezi.

Az alperes a pör 123-ik lapján álló szavakat sem hallgathatja el, hol t. i. felperes így szól: „vannak az alperesi tanúk közt olyanok is, kik az indulattól elragadtatva igen sértőleg s rágalmazólag kikelnek a kérdéses szavak szerkeztetése s ennélfogva a felperesi tanúk ellen.“ Köszöni alperes ezen nyíltszívű kifejezést, melylyel felperes világosan elismeri, miszerint azon követelt phrasis nem az alperes szerkezete s tehát nem általa mondott phrasis, hanem hogy ez a felperesi tanúk által szerkesztetett.

De alperes nem érti, hogy ezen világos nyilatkozás után azon követelt mondásra s az azt igenlő tanúkra miként akarhat a felperes még valami fontosságot tenni, és azt sem, hogy egész keresetéhez, mely eredetileg s egyedül azon phrasison alapul, melyről most maga megvallja, miszerint az nem alaptól eredetett, többé miként ragaszkodhatik.

ALPERESI TANÚK A PHRASIS NEM MONDÁSÁRA.

A fölperesnek az alperesi tanúvallomásokról szóló általános észrevételeire tett ezen feleletek után lássuk az alperes tanúi sorát s azokból nyilvános bebizonyítását annak, hogy alperes azon kérdéses phrasist soha sem mondotta.

Ezen tanúk s elhatározott vallomásaik így következnek:

1-ör Füle József esküdt, 27. sz. a. első tanú collateralis vallomásában ezt mondja:

„Azon szavakat, melyeket mondani vádoltatik, hogy valósággal beszédének egészében úgy mondotta volna ki, épen nem tudom, nem hallottam; kormányt emlegetett, de azokra sértést nem ruházott, minekutána kimagyarázta magát s a nép zsirján értette azon terheket, milyenek a robotok, adók, deperditák s több affélék! Ebben elhatározottan mondván, hogy alperes kormányt emlegetett, de arra sértést nem ruházott, önkényt foly, hogy alperes ama kormány-sértő phrasist nem mondotta, s hogy a tanúk ezen szavai: „teljességgel nem tudja, nem hallotta“ elhatározottan teszik azt hogy alperes azon phrasist nem mondotta, s azért a tanú meghitelesítésekor ama szavait igen természetesen cserélte fel azzal, hogy azon phrasistnak az alperes által történt mondását kerekén tagadja.

A felperes ezen hitelesített tanúról is azt állítja, hogy tétováz, s ezt onnan következteti, mivel—ugymond— a követelt phrasist lett mondásának elhatározott tagadását elegendő okokkal nem motiválja. Alperes eddigelő nem tudta, hogy tanúknak még motiválni is kell azt, hogy valamit miért vallanak? és hogy midőn arról van szó, hogy valami mondatott-e, s ők állítják, hogy nem mondatott, még okát kellessék adniok, hogy az miért nem mondatott? Egyébiránt megmutattuk feljebb, hogy ezen tanúnak collateralis vallomásából logice s szükségképen foly azon módosítás, melyet hitelesítéskor tett. Mit azon módosításon kívül mondott, az természetes [és helyes felelet volt egy neki tett új kérdésre. De alperes meggyőződése szerint sem azon kérdés természetes, sem annak mint új kérdésnek tétele helyes nem volt. Kéntelen alperes itt felhozni, mit feljebb S. M. M. alatti ellenmondásában is óvásul említett, miszerint t. i. alperes által maga részére s védelmére tett vallatás hitelesítéskor s hitelesítés által ellene intézett vizsgálatá nem válhatik. Már pedig azzá válik, mihelyt olyatén új kérdések tétetnek, melyek nem az alperestől jönnek s az ő érdekével meg sem egyezők. Annyival inkább ha — mint e jelen esetben történt — egy oly új kérdés tétetik, mely egyenesen a felperes kérdései közül van véve. Ezen kérdést, hogy

tudniillik mi volt tehát az, mit alperes mondott, mint már feljebb láttuk, alperesnek tenni sem helyes, sem szükséges nem volt és azért soha sem is tette.

De annyival kevesebbé volt természetes vagy helyes, hogy az Itélőmester tegyen ily kérdést, melyre jó lélekkel meg sem lehet felelni, és hogy ő, ki az alperes kérésére s részére van itéletnél fogva arra, de csak arra küldetve, hogy alperesnek vallatási okleveleit hitelesítés által egész erejűvé tegye, ezen hitelesítéskor egyszerre felperesi kérdésre, tehát annak számára vallatni kezdjen.

Ezen óvásos megjegyzés mind e jelen, mind más tanúkra nézve szól, mert több tanúk megpróbáltattak a fennebbi s más kérdésekkel is.

2-or Szuhányi Ignác táblabíró, 2-ik tanú collateralis vallomásában elhatározottan állítja, hogy alperes azt, mi a kérdéses phrasistnak leglényegesebb része s értelme, miszerint t. i. a kormány a népet ingerli, alperes távolról sem érdekelte. Ennek következtetésében meghitelesítéskor ugyanazt még nyilvánosabban fejezi ki ezen szavakban: „hogy mivel b. Wesselényi a kérdéses szavakat, úgy a mint öszvefűzve vannak, nem mondotta, tehát ezen kérdéses mondást vagy phrasist neki tulajdonítani teljességgel nem lehet, s nem is mondotta s beszéde egészen más értelemben volt, melyre a tanú világoosan s tisztán emlékezik.“

Miként meri felperes ezen logikai következtetésű s elhatározott vallomást habozónak s tétovázónak mondani, az megfoghatatlan.

3-or Brezanóczy Lajos kiadó 3-ik meghitelesített tanú ezt vallja; „az utolsó pontban elhuzott szavakat hogy a báró nem mondotta“ azt onnan tudom, mert hitem szerint állíthatom, hogy egész beszéde alatt a báró semmi olyast elő nem hozott s nem mondott, mely a közcsendet háborította vagy közbotránkozást okozott volna.

A felperes ezen positivus tanúba is bele köt, azt mondja a pör 97 ik lapján, hogy ennek azon vallomása: „miszerint alperes egész beszéde alatt semmi olyast elő nem hozott s nem mondott, mely a köz-

csendet háborította vagy botránkozást okozott volna" — ellenkezésben van ezen mondatával: „felolvastatván a követi tudósítások, b. Wesselényi Miklós az urbéri V-ik articulusnak megmaradását hosszas s fontos beszéde által kívánta eszközteni; de minők valának okoskodásai e tárgyban a bárónak? az igen szokatlan nagy láрма miatt fel nem foghattam. Hát abból, hogy az ember valakinek okoskodását jól fel nem foghatta, az következik-é, miszerint ne tudhassa, hogy azon valakinek említett beszéde a közcsendet nem háborította s közbotránkozást nem okozott; hiszen ezt még akkor is lehetne tudni, ha ama beszédből semmit sem is hallott volna, mert itt ezen háborodás vagy közbotránkozás úgy áll mint következés, a beszéd pedig mint ok. Hát a következést nem lehet-é látni s tehát tudni a nélkül, hogy az okot tudjuk? Vagy talán a felperes a tanú által említett szokatlan nagy láрма alatt közcsend felháborodást akar érteni? Ily magyarázat közgyűlések folytáivali tökéletes ismeretlenséget árulna el; de hogy azon szokatlan lármát nem is lehet ilyesmire magyarázni, a tanú is felvilágosítja, ezt mondván: „beszéde inkább többszöri helyben hagyást mint kedvetlenséget okozott.“

Ezen ráfogni igyekezett ellenkezés bizonyítására még azt is említi felperes, mire több anúknál is hivatkozni nem áttal, miszerint t. i. alperes ellen azon gyűlésben fiscalis actiót akartak indítani. Hát felperes még nem tudta-e megtanúlni vagy nem akarja-e tudni, hogy azon fiscalis actiót az alperes ellen bosszus indulattal törekvők, de teljességgel nem beszédei következésében, tehát nem azért, miről a tanú szól, hanem mielőtt még egy szót is szólhatott volna, a gyűlés kezdetén s egyedül csak azért akarták indítani, hogy Uray alispán praecupáló beszéde után ő is kívánt szólni s ezen szólási jogától elállani nem akart.

4-szer. Vadász György meghitelesített 4-ik tanú ezt mondja: „Alperes azon pontban elhuzott szavakat nem mondotta, mert ha mondotta volna, azt neki (t. i. a tanúnak) hallani kellett volna.“

Ezen nem „hallottam“ kitételből a felperes e tanu ellen erősséget akar kicsikarni. Meg kell erre jegyezni mindenek

előtt, miszerint ezen kitétel „nem hallottam“ ámbár magában véve nem elég elhatározott, de közéletben gyakran használtatik annak elhatározott kifejezésére, hogy valaki valamit nem mondott. Természetes is, miszerint midőn követeltetik, hogy valami mondatott egy oly beszédben, melyet hallottunk s azon követelt mondatról azt mondjuk, hogy azt azon hallott beszédben nem hallottuk, ez annyit tesz, mint hogy az azon mondatott beszédben nem mondatott, mert itt a „hallott és mondatott“ synonymumnak vétetik. Ily értelmű ezen tanúnak collateralis vallomásában álló nem hallottam kifejezése, mit hitelesítéskor feljebb említett nyilatkozásával ki is magyarázott. És ezen nem hallottam kifejezésről helytelenül állítja a felperes, hogy ellenkezésben volna azzal, mit ezen tanú a 3-ik kérdőpontban mond; ott ugyanis követi utasításba adandó javallatról mondja, hogy azt jól fel nem foghatta, de erről sem állítja, hogy azt nem hallotta volna, mert a jól fel nem fogás még nem zárja ki a hallást; ellenben a miről elhatározottan mondja, hogy nem hallotta s positive állítja, hogy nem mondatott, de nem követi utasításba leendő javallat, hanem azon értelmetlen, de legkisebb javallatot is magában nem foglaló phrasis, mit a kir. fiscus követel.

5-ször. Décsy László táblabíró 6-ik tanú vallomásában azt mondja, hogy a ki alperes beszédére figyelmeztet, lehetetlen, hogy abból azt huzta volna ki, miképpen az alperes a kormányt vádolta volna azzal, hogy az adózókat veszedelmes kitörésre ingerelné, sőt a lehető kitörések alkalmával is csak a kormányt nyilvánítá szabadító-nak. Épen ily értelemben teszi a meghitelesítéskor azon felvilágosítást: „hogy a kérdésben kitétt szavakat, melyekkel báró Wesselényi vádoltatik, ugyanaz épen teljességgel nem mondotta“ s azon szavakra, melyekért Uray alispán ur felségsértési bűnnel czélzott a bárót vádolni, a tanú épen nem emlékezik; de ujabban letett hite után mondja, hogy a reá fogott szavakat teljességgel nem mondotta.“

Felperesnek még ezen tanú sem szól elég világosan. De miért? azért, mert arra nézve, hogy Uray minő mondaton akadt fel,

ezen tanú sem szolgál felperesnek valami phrasissal, min elfacsarva magyarázgató tehetségét gyakorolhassa, és nem szolgál azon igen egyszerű okból, mivel becsületes ember s phrasist nem koholhat.

A felperes ezen tanúnak vallomásáról igen zavarosan okoskodván, azon akad fel, „hogy emlékezik is, nem is“. Ugyanazon tárgyról egyszer azt mondani, hogy arra emlékezünk, ez önnön magávali ellenkezés, de különböző tárgyak közül némelyre emlékezni, némelyre pedig nem emlékezni, a világon a legtermészetesebb dolog. Ezen tanú a harmadik pontban emlékezik alperesnek némely okoskodásai tartalmára, s ez igen természetes, mert értelmes ember figyelemmel hallgatott beszédből némely vonásokat megszokott tartani; emlékezik továbbá, hogy alperes azon reá fogott phrasist nem mondotta, ez megint természetes, mert azon phrasis oly otromba s oly értelmetlen, hogy ha azt alperes mondhatta volna, arra a tanú csak azért is emlékeznék, mivel alperestől oly ostobaságot bizonynyal soha sem hallott; nem emlékezik pedig a tanú arra, hogy mi volt alperesnek azon mondása, mire Uray észrevételét tette, s ezen nem emlékezés szint oly természetes, mint az előbbi két rendbeli emlékezés, mivel amazokra emlékezni igen könnyű, erre pedig igen bajos, mert erre a tanúnak szóról szóra meg kellett volna azon mondást mind tanulni, mind pedig emlékeztében tartani.

6-szor. Szabó György nagy-károlyi uradalmi actuarius 9-ik meghitelesített tanú a 6-ik pontra ezt vallja: „Azon szavakat a báró nem mondotta.“

A felperesnek ezen tanúról tett észrevételére csak ennyit: ezen tanú mondja ugyan, hogy alperesnek valami mondásán Uray alispán felakadt. De az, hogy valaki felakad valami mondáson még talán nem bizonyítja azon mondásnak hibás vagy épen bűnös voltát? Ilyesmit csak úgy lehet következtetni, ha azon felakadó oly auctoritással birhatna, hogy ítéletére építeni kellessék. Ha pedig ily auctoritással bírna, abban az esetben valamint felakadásából azon mondásnak hibás vagy bűnös voltára következtetést lehetne huzni, ugy abból, hogy a felakadására

vagy észrevételére tett felvilágosításban egészen megnyugodott, bizonyosan azon mondásnak hibátlan s ártatlan voltát következtetni kellene.

7-szer. Fényes János tiszti alügyész meghitelesített tanú ezt mondja a 6-ik pontra: „onnan tudom pedig, hogy a fennirt szavakat nem mondotta, mivel bár egész gyűlés ideje alatt jelen voltam, semmi lázításra vagy felségsértésre czélzó szavakat vagy kifejezéseket nem mondott.“

Erre a felperes gunyhagon így szólt: „tehát onnét tudja, hogy nem mondotta, mert nem mondotta.“ Ilyesmivel kár gunyolódni, mivel annak, miszerint ezen tanú a phrasis nem mondását tudja, első oka csakugyan az, hogy alperes azon phrasist nem mondotta. Egyébiránt jelen tanú vallomásában az okoskodás így áll: Wesselényi semmi lázításra vagy felségsértésre czélzó szókat vagy kifejezéseket nem mondott, tehát a követelt phrasist sem mondotta. Ezen okoskodás ellen csak azon esetben lehet a felperesnek valami kifogása, hogy ha azon phrasisról azt vallja, hogy abban lázításra vagy felségsértésre szó nincs.

8-szor. Ujfalusi Lajos hites ügyvéd, meghitelesített 11-ik tanú a 6-ik pontra következőket mond: „az elhuzott szavakat nem mondotta, azok a jól nem hallás következei lehetnek, mert lármában csak darabolva vehették ki beszédét a távoliak s ebből formáltak osztán ily kitételű egészet.“

9-szer. Becski József szolgabíró 12-ik tanú meghitelesítéskor ezt mondja: „hogy az alatt, miszerint a vád alá vett szavakat alperestől nem hallotta, azt értette s érte, hogy jelen lévén azon közgyűlésben, b. Wesselényi az említetteket nem mondotta, mivel ha mondotta volna, a minthogy mindig figyelmeztetett a tanú, hallotta volna.“

10-szer. Décsy Farkas táblabíró 13-ik tanú a 6-ik pontra következőket felel collateralis vallomásában: „hogy b. Wesselényi Miklós azt mondotta volna, a kormány nem akarja azt T. KK. és RR., mely csalárd álorczát tévén ocsmány képére, kihuzza 9 millió ember zsrját stb. — ezen szavakat, habár jelen voltam is s bár semmi érzéseim nem hibáznak, soha sem hallottam.“ — Ezt meg-

hitelesítéskor azon önkényt következő felvilágosítással pótolja, miszerint azon szavakat nem is mondotta a báró.

11-szer. Mike András gróf Károlyi ház nyugalmazott ispánja a 14-ik tanú, collateralis vallomásában ezeket mondja: „Ezen értelmű szavakra emlékezem a mltsgs. báró urnak, t. i. félni lehet, hogy ha a jobbágságtól az örökös megváltás a megyei utasítások nyomán megtagadtatik, ezek előtt a nemesség gyűlöletesebb leendő s idővel keserőségében az ellen kitörni is kész lesz, el lévén üttetve sorsa könnyebbülése reményétől. Egész beszédében a királyi felség szükséges személyét s a királyi méltóság tekintetét semmi legkisebb szavakkal sem illette, arról mindenkor a legmélyebb jobbágyi tisztelettel emlékezett, soha senkit vagy a felség ellen való lázadásra vagy a kormány ellen való ellentállásra, erőszakos tettekre nem ingerlett“. — Meghitelesítés alkalmával pedig vallomását megerősítvén, következőket tesz még hozzá: hogy b. Wesselényi Miklós az elhuzott szavakat teljességgel nem mondotta.

12-szer. Medve István közbirtokos 17-ik tanú 6-ikra: „Ezen kérdőpontban elhuzott szavakat ily veszedelmes értelemben és sorozatban, mint azok után állanak, b. Wesselényi Miklós ur egyáltalában nem mondotta“. Egészen más okoskodási renddel valának azok az ő jóra törekedő beszédében elszerkesztve s ezek itt nem egyebek, mint az egész beszédnek rosszul felfogott töredékei, s éretlen főtől téve ily, az egész házára nézve kárhuzatos alakban sat.

Ezen különben is eléggé elhatározott s világos nyilatkozatot a hitelesítéskor azon hozzáadással erősíté meg, hogy a hatodik pontban elhuzott sorozatot egész gyűlés folyta alatt a báró egyáltalában nem mondotta, hogy azon szavak rossz lélekkel az alperesre fogott szavak, mert azokat az alperes — noha a tanú legnagyobb figyelemmel hallgatta — teljességgel egyáltalán nem mondotta; de szép logikai előadását, melylyel az urbéri V-ik cikknek a házára való jótékonyágát magyarázta, mivel nem jegyezte, s hogy ennyi következzék belőle, nem is képzelhette, el nem tudja beszélni.“

És ezen tanúról nem átalija a felperes azt mondani: „hogy ez tud is valamit, nem is, hallott valamit, de nem tudja mit, a mit törvényküvüli vallomása szerint tudott is, már elfelejtette, tehát semmit sem ér.“ Igenis tudja ezen tanú mind azt, hogy alperes a reá fogott éretlen phrasist nem mondotta és ezt férfias elhatározottsággal állítja, mind pedig azt, hogy alperes egész beszédének czélzata s fő tartalma mi volt, ezt collateralis vallomásában elmondja, s ezeket azért tudja, mert hallotta s figyelemmel hallgatta alperes beszédeit s hallotta, miszerint az semmi helytelent nem mondott. Mi az tehát, mit a felperes állítása szerint e tanú hallott, de nem tudja mit? Mi az, mit collateralis vallomásában tudott, de már elfelejtett, és minek nem tudását veszi ezen tanúnak is rossz neven?

Megint azt és csak azt, hogy nem tud a felperes számára egy phrasist recitálni, és azért nem ér ezen tanú semmit. Hogy felperesnek semmit sem ér, az tagadhatatlan, de annyival többet ér alperes részére. Hogy azon mondást, mire Uray alispán észrevételeket tett, el nem mondja, annak legfőbb oka, hogy arra nem emlékezik. De ez iránt alperes részéről kérdezve nem is volt, s hogy arról, miről kérdezve nem volt, ne feleljen, szint oly természetes, mint hogy hitelesítéskor is mint alperesi tanú felperes kérdésére ne valljon. Egyébiránt a hitelesítéskor hozzá intézett kérdésre, minek értelme csak annyi volt, hogy recitálja el alperes beszédének egy részét, lehetett-e természetesebben felelni, minthogy azon beszédet sem le nem irván, sem könyv nélkül meg nem tanulván, azt nem teheti. Azokból, miket e tanú meghitelesítésén mondott, épen az látszik, hogy teljességgel nem felejtette el azokat, mit collateralis vallomásában mondott volt; de talán mások felelték vala azt meg, mert különben bajosan kérdezősködtek volna tőle annyira az Uray által felfogott mondás iránt. Erről s az alperesnek arra adott felvilágosításról a tanú collateralis vallomásában ezt mondja: „másod alispán ur elhallgatott és nem ismételte a báró elmondott szavait, holott ha azon szavakban felségsértés vagy csak távol érintve lett volna, mig mindenkinek emlékezetében volt a báró elmondott szava,

ismételni kellett volna mind a maga igazolására, hogy t. i. nem ok nélkül szólította fel a bárót, mind a királyi felséghez tartozó jobbagyi alázatos tisztelete hozta volna magával.

13-or. Jasztrabszky Ignác közbirtokos, 18-ik meghitelesített tanú, az alperes beszédének tartalmáról s célzatáról tesz említést s azután ezt mondja: „a 6-ik kérdésben aláhuzott szavakat is b. Wesselényi mondotta.

14-er. Kerekes László tiszti alügyész 20-ik meghitelesített tanú a 6-ra: „E kérdőpontban álló szavakat a báró nem mondotta; azt csak azok foghatják reá, kik személye iránt talán valami indulattal viseltetnek; az egész beszéd csak oda célzott, hogy az örökös megváltást a megye rendelve is pártoltassa, annak hasznát az ország mindenrendű lakóira alkalmaztatta, ellenkező esetben annak megtagadásából származható kedvetlenségeket is emlegette, de azt, hogy a kormány ingerelné fel a népet, távolról sem állította.“

15-ör. Vörösmarthy Károly hites ügyvéd 21-ik tanú a 6-ikra: „b. Wesselényi Miklós úr azon szavakat, melyekkel vádoltatik, melyek a jelen kérdésben vannak, úgy a mint ott állanak, soha nem mondotta, azok az ő lelkes jóra törekvő beszédének lelketlen s minden okoskodási rendtől megfosztva kicsipegetett részecskéi ármány-főtől téve ily felkete szerkezetébe. Báró Wesselényi Miklós ur azt soha sem állította, de nem is mondotta, hogy a népet ingerelné a kormány, s azt állítani beszéde okoskodási körén kívül lett volna. Azon szomorú következtetéseket előadá — mint feljebb is érintém — melyek a VI. cz. megtámadásából eredhetnek, s figyelmezteté a nemességet a nép s közte lehető veszedelmes helyzetre, melyből azután csak a kormányingerlőnek dolgozna, távolról sem érdeklé. *)

Ugyanez a hitelesítéskor vallomását mindenkben megerősíti, 6-ra oly hozzáadással és nyilvános kijelentett értelemben, hogy alperes azon reá fogott beszéd-töredéket, mely a kérdésben elhuzott sorokban foglaltatik, teljességgel nem mondotta. A hitelesítő Itélő-

mester ő nagysága azon kérdésre (?!), hogy minő szavai voltak tehát b. Wesselényinek, melyeket Uray alispán ur felfogott? azt felelte ugyanazon tanú, hogy adott vallomásában tökéletesen kifejté a tárgybeli tudományát, elmondotta mindazt, mire emlékezők, azt nyilvánosan tudja, hogy a kijelent beszéd-töredéket nem mondotta; s hogy erre (t. i. a feljebbi kérdésre) kielégítő feleletet adhatna a tanú, e végett az egész beszédet kellene elmondania, melyet akkor mindjárt sem, annyival inkább négy esztendők lefolyta után, tenni lehetlen.

És ez azon tanúknak egyike, kiről felperes azt állítja, hogy haboz és tétováz.

16-or. Oláh Mihály közbirtokos hitelesítettnek elfogadott s számszerint 22-ik tanú a 6-ik pontra azt mondja: „hogy a kérdéses szavakat alperes nem mondotta. Ő arra figyelmeztette a RR-eket, hogy ha magok tagadják meg az örökös megváltást, a nép a nemesség ellen gyűlöletes indulattal viseltetne s a kitörés esetében csak a kormány lehetne szabadító.“

17-er. Kászonyi Pál hites ügyvéd, 23-ik meghitelesített tanú, „a 6-ra az ezen pontbeli kitételt oly értelemben, mint előttem felolvastattott, b. Wesselényi ő nagysága nem mondotta s ily értelművé a báró beszédéből vétkes elmagyarázás által hibásan tekintetett. A báró beszédebeli okoskodásnak teljes tartalma ugyanis oda levén intézve, hogy a kérdéses törvényczikkely elfogadásából mily jótékony haszon hárulhat kivétel nélkül a haza minden lakóira; ellenben az örökös megválthatás megtagadása által mi borzasztó veszedelem következhetik az elkeseredés miatt kitörhető sokkal nagyobb néposztálytól az ország lakósi azon kevesebb részére, kinek tulajdoníthatja ezen boldogító törvény létesülhetése megtagadását; csupán ezen lehető siralmas eset elhárítását s az adott pótló útasítás megváltoztatását sürgette s azt mondotta, hogy a vad kitörés esetében egyedül csak a kormány lehet szabadító. Azt pedig, mintha a kormány ingerelné a népet, még gyaníthatólag sem érdekelte, de következtelenség nélkül nem is érdekelhette.

(Folytatása következik.)

*) Az eredetiben is ily homályos. Közlő.